

NAPJAINKIG

• ARTA
C I N E M A

1913-TÓL

TARTALOM

ELŐSZÓ	4
A MOZIZÁS KEZDETEI	6
AZ ARTA MOZI KEZDETEI	10
AZ ELSŐ VILÁGHÁBORÚ ÉVEI	15
A KÉT VILÁGHÁBORÚ KÖZÖTTI IDŐSZAK	18
A SZOCIALIZMUS IDŐSZAKA	22
A RENDSZERVÁLTÁST KÖVETŐ ÉVEK (1989–2012)	27
AZ ARTA MOZI ÚJRAÉLESZTÉSE	30
EMLÉKEK AZ ARTA MOZIRÓL	34
BIBLIOGRÁFIA	38

ELŐSZÓ

Az ARTA Mozi jelenleg a régió legrégebbi, eredeti rendeltetése szerint működő filmszínháza. A történelme több mint helytörténet: az utóbbi évszázad történelmének tükre, amelyből a város- és mozitörténet, illetve az emlékezés történelmének szubjektív, személyes rétegei köszönnek vissza.

A több mint százéves fennállás alatt összegyűjtött mikrotörténelmi részletek fokozatosan tárultak fel előttünk: ezeket a századelő újságaiból, a mozi működésének egy s más részletét lejegyző könyvekből gyűjtöttük össze, továbbá az ARTÁhoz személyes történetekkel kapcsolódó emberektől. Sok ilyen visszatérő személyes történet létezik, mindenik a maga nemében egyedi: szerelmi históriák; beszámolók kurzusról ellógásról mozibamenés végett; beszámolók itt vetített jelentős filmtörténeti alkotásokról. A mozi története ezekből az élő részletekből tevődik újból össze, amelyeket nem lehet figyelmen kívül hagynunk, és amelyek lényegi módon járultak hozzá ahhoz, hogy ez a mozi aktív, kortárs térré váljon.

A mozi kezdeti időszakához az erdélyi filmtörténet olyan fontos nevei kapcsolódnak, mint a Janovics Jenőé, aki igazgatója volt a mozinak. Bemutatásra kerültek itt az adott időszak referenciafilmjei, például Charlie Chaplin munkái, Murnau *Fantomja* vagy Stellan Rye *A prágai diákja*. A kommunizmus ideje alatt az ARTA továbbra is keresett mozi maradt, a lakosok a jegypénztár előtt húzódó végeláthatatlan sorokról számolnak be, meg arról, hogy hogyan lehetett például „*kéz alatt*” jegyet szerezni. Ugyanakkor „*puccos*” premierekről is tesznek említést, amelyeken adott esetben részt vettek a filmrendezők is, például Mircea Daneliuc vagy Dan Pița. 1989 után az ARTA megőrizte művészmozi jellegét, olyan európai filmeket vetített, amelyeket többnyire máshol nem lehetett megtekinteni. Ez a típusú működés folytatódott tulajdonképpen akkor, amikor a kétezres években a mozi belépett az Europa Cinemas nemzetközi hálózatba. A mozi múltjába való visszatekintés az ARTA újraélesztését megcélzó folyamat része, amely keretében folytatjuk a mozi történetét, és kortárs

kulturális térré alakítjuk át. Miután egy évszázadon keresztül olyan fontos szerepet játszott a város kulturális életében, szeretnénk visszaadni ezt a helyet Kolozsvárnak.

A jelen kiadvány alapjául két kutatás szolgál: egy archivumi és életrajzi kutatáson alapuló történeti, illetve egy interjúkon alapuló szociológiai kutatás. A tényszerű információkat tehát a meginterjúvoltak különösen szubjektív és szelektív emlékein alapuló beszámolóí egészítik ki; a megadott információk ugyan néha pontatlanok, de a mozi fontosságát emelik ki mind személyes, mind pedig közösségi szinten.

Köszönjük azoknak, akik válaszoltak kérdéseinkre, és mindazoknak, akik hozzájárultak ennek a kiadványnak a létrejöttéhez.

Az ARTA csapata

A MOZI KEZDETEI

1895

A mozi születésnapjaként 1895. december 28-át szokás emlegetni, amikor a Lumière fivérek első alkalommal mutattak be mozgó képeket Párizsban. Az első filmek egy perc hosszúságú „aktuális naplók” voltak, tulajdonképpen a mindennapi életről szóló tudósítások. A vetítéseket széles érdeklődés övezte, amelynek következtében a mozi gyorsan elterjedt Európában. A francia premier után csupán pár hónappal jelenik meg a film Romániában. 1896. május 27-én Bukarestben, a *L'Indépendance Roumaine* szerkesztőségének egyik termében vetítik az első filmet.

Különös módon a lelkesedés első hulláma csupán két évig tart Bukarestben, így a mozgó mozik tulajdonosai kénytelenek bebarangolni az országot és a vidéki városok főterein megszervezni vetítéseiket.

1899

Kolozsváron a mozi hasonló utat jár be, mint más európai városokban. Az első vetítésekre 1899-ben kerül sor, a Kogălniceanu utcai (akkor Farkas utca) színház termében, amely Kolozsvár első színházépülete és egyben a teljes magyar nyelvterület első magyar közsínháza. Ez az épület jelenleg már nem létezik, helyén az Egyetemi Kollégium áll.

Egy ideig a filmek bejárják az országot és nem kizárólag filmvetítésre fenntartott terekben kerülnek levetítésre, majd a 20. század elején kinyílnak az első állandó mozik. Ez az időszak egybeesik a modern város megszületésével, infrastruktúrájának kialakulásával, megjelennek új intézmények és funkciók, köztük a mozival.

1905

Kolozsvára az elektromos áramot 1905-ben vezetik be, ez pedig lehetőséget teremt egy állandó mozi működtetésére: 1906. április 6-án megnyit *Kolozsvár Első Villanyszínháza* (később *Appollo*) a Mezei hotel éttermében, a Regele Ferdinand utca 17. szám alatt (akkor Wesselényi Miklós utca). Egy évvel később nyit meg az Urania mozi, eleinte a Nyári Színház közelében, majd a Regele Ferdinand utca 5. szám alatt (akkor Wesselényi Miklós utca), illetve a Párizs mozi, az Egyesülés tér 26. szám alatt (akkor Mátyás király tér).

Az 1900-as évek eleji városi fejlesztés idején Kolozsváron adminisztratív, egészségügyi, kulturális és oktatásügyi intézmények székhelyeinek sora épül fel. A város iparosítása és modernizálása a népesség növekedését vonja maga után, ennek eredményeképpen nyugat-európai építészeti mintákra bérházak jelennek meg – két- vagy akár négyemeletes épületek bérleményekkel, a földszinten pedig kereskedelmi egységekkel.

1910–12

Az első kezdeményezések sikerén felbuzdulva a bérházak földszintjén új mozitermeket építenek fel. Az első ilyen típusú teret az Uránia-palotában hozzák létre 1910-ben, a Horea úton (akkor Ferenc József út), összesen 560 férőhellyel. 1912-ben nyitja meg kapuit a Nyári Színház (ma Állami Magyar Színház és Opera) és mellette, a Sétatér bejáratánál egy kizárólag hétvégenként működő mozi áll.

*A Kogălniceanu utcai (akkor Farkas utca) magyar színház,
Kolozsvár első színházépülete, 1899*

Universităţii utca (akkor Egyetem utca), Piarista templom, 1859

AZ ARTA MOZI KEZDETEI

1913

Ebben a kontextusban nyit meg 1913. október 30-án az Egyetem-mozgó a Sebestyén-palotaként ismert bérházban, az Universităţii utcában (akkor Egyetem utca). Az akkoriban megépített mozik közül ez az egyetlen Kolozsváron, ami a mai napig rendeltetésszerűen működik, jelenleg ARTA Mozi néven. A megnyitó ünnepségen a Stellan Rye által rendezett 1913-as *A prágai diák* című filmet vetítik, amit az első független filmként tartunk számon.

A mozi épülete a korban újszerűnek minősül. A 19. század végéig a főteret kisebb, reneszánsz kori épületek lepik el, ezek azonban nem használják ki eléggé a központi parcellákat. Ennek következtében az 1890-es évek elején az Egyesülés tér (akkor Mátyás király tér) és I. C. Brătianu (akkor Király utca) sarkán álló épületsort lebontják, helyébe új épületet húznak fel. A gyorsított ütemű városi fejlesztés miatt viszont ez az épület 1910-ben már nem felel meg a telek minél hatékonyabb kihasználásával kapcsolatos kéréseknek és vágyaknak.

Ennek az épületnek a helyére kezdeményezte Sebestyén Dávid az Első Magyar Általános Biztosító Társaság székházát, illetve a Sebestyén-palota megépítését. Az épületgyűttes tervéért Kármán Aladár és Ullman Gyula építészek feleltek. Az épületek építészeti szempontból klasszicizáló és szecessziós elemeket ötvöztek, ez is tükrözi a műépítészek érdeklődését a két irányzat iránt. Az épületdíszek a mai napig láthatóak a mozi belsejében.

SEBESTYÉN DÁVID (1855–1930) a korabeli városi építészet szakterületének egyik jelentős vállalkozója volt. Kolozsvár fontos épületeinek egy részét (például a jelenlegi törvényszéket, a Babeş–Bolyai Tudományegyetem főépületét, a Kereskedelmi Kamarát, a Nemzeti Bankot, a jogi egyetem épületét, stb.) általa alapított építészeti cégek építették, illetve olyanok, amelyeknek tagja volt. Sebestyén és fiai fontos szereppel bírtak az építőanyagok gyártásában és a gazdasági és kereskedelmi felépítmények megszervezésében. Ugyanakkor Sebestyén adományok és kezdeményezések segítségével járult hozzá a városfejlesztéshez, például a Zsidó Kórház (jelenlegi III. Orvosi Klinika) megalapításával.

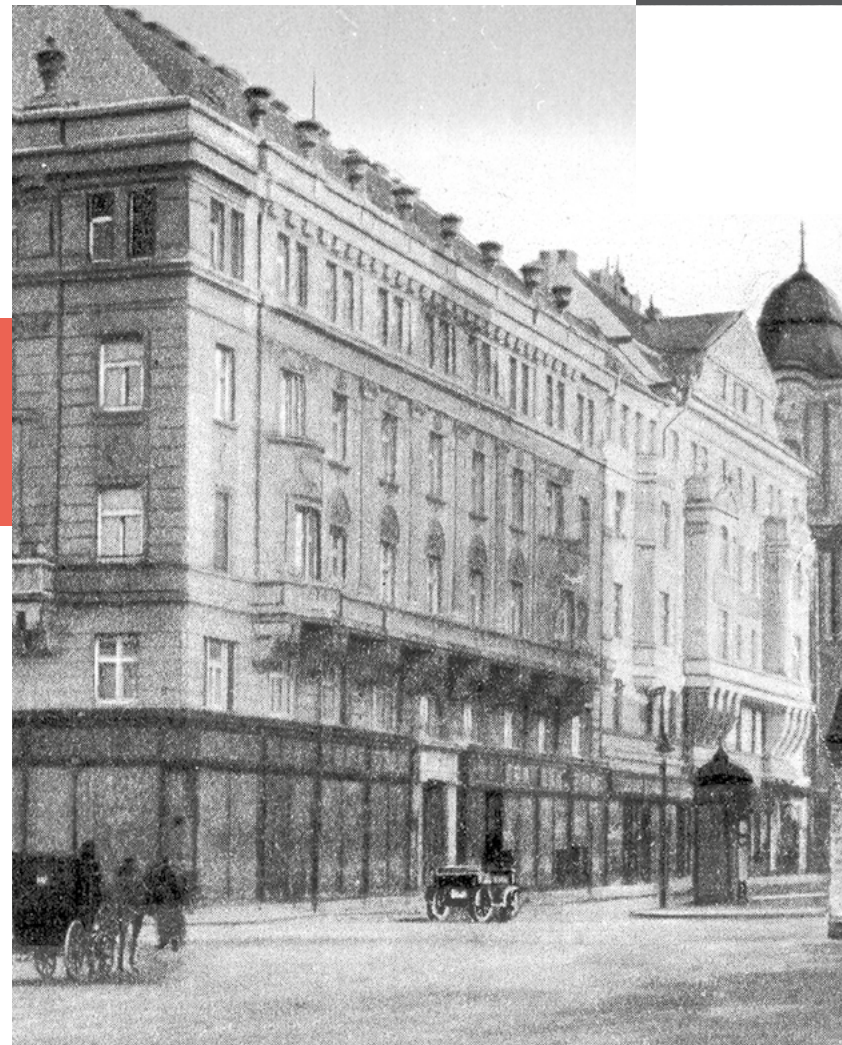
Az Egyetem-mozgó megnyitása előtt két nappal 1913-ban az Újság ezt írja: „A magyar nagyvárosok, vagy legalább a főváros, haladni próbálnak a nyugati nagyvárosokkal, mert a nagyvárosi ember életmódjában már nélkülözhetetlen szórakozási szükségletként szerepel a mozi. Nyugati modern mintára épült a kolozsvári új mozi. Az egyetem utcai építkezés új nagy bérpalotájának sarkán megkapó szépségében bontakozik ki az Egyetem-mozgó színház.”

Universităţii utca (akkor Egyetem utca), 1905

A Sebestyén-palota építése, 1910

*Az Első Magyar Általános Biztosító Társaság székháza
és a Sebestyén-palota, 1916*

Az Ellenzék első riportjában 1913. október 28-án ugyancsak dicséri az új mozit: „A színház körülbelül 400 ülőhellyel rendelkezik, az előcsarnok pedig párját ritkító ízléssel van berendezve, mindenütt gailkályhakkal ellátva, ezenkívül a közönség kényelmére hideg buffet és cukrázda lesz valamint ruhatár.”

Összehasonlításképpen: ma a terem 180 férőhelyes. A korabeli sajtó kritikával illette a tér beosztását: „Ezenkívül a széksorok is olyan szorosan következnek egymásután, hogy a legkisebb pánikra torlódás támadhat, amely végzetes baleseteknek lehet a következménye. Ami pedig közegészségi szempontot illeti, hát nem vagyunk doktorok, de olyan szűk helyiségbe annyi embert összezsúfolni, nincs az a doktor, aki megengedné.”

Az Egyetem-mozgó elegáns építmény volt, ezt emelte ki a neve is, amely a színházzal tette egyenlővé: Egyetem Mozgóképfilm Színház.

Minden alkalommal, amikor valamilyen nagyobb politikai változás történik a város életében, a mozi nevet változtat. Egyetem-mozgóként nyit meg, majd miután Kolozsvár a Román Királyság része lesz 1918-ban, átkeresztelik Select-mozgóra. 1940 és 1945 között Észak-Erdély újra Magyarország fennhatósága alá került, a mozi pedig visszatér az Egyetem-mozgó elnevezéshez, majd 1945 után ismét felveszi a Select nevet. Később, a szovjet hatásnak köszönhetően átnevezik Maxim Gorkijra, majd 1965-ben az újságok műsorajánlataiban már Cinema Tineretului-ként (Ifjúsági Mozi) szerepel. A manapság ismert ARTA nevet 1969-ben kapja.

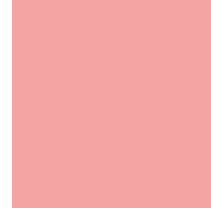
AZ ELSŐ VILÁGHÁBORÚ ÉVEI

Az ARTA Mozi működésének első éveiben többnyire franciaországi, németországi, egyesült államokbeli, dániai és olaszországi filmek kerülnek bemutatásra. A háború idején viszont az amerikai filmek importja nehézkessé válik. Ennek eredményeképpen azonban megerősödnek a helyi filmgyárak, és nagy sikernek örvendenek a némafilm-gyártók – közülük Janovics Jenő a legtermékenyebb.

JANOVICS JENŐ (1872–1945) színész, rendező, forgatókönyvíró, a Kolozsvári Nemzeti Színház igazgatója 1905-1930 között, az 1900-as évek elején több filmstúdió alapítója.

1913-ban Janovics Jenő elküldi Európa egyik legnagyobb filmgyártó cégének, a párizsi Pathé Frères-nek a *Sárga csikó* népszínműt. A szerződést három napon belül aláírják. A francia gyártó Kolozsvárra küld egy rendezőt meg két operatort, és vállalja mind a film utómunkáit, mind pedig a forgalmazását. Janovics a gyártónak rendelkezésére bocsátja a színház teljes társulatát, illetve a díszletraktárt és a színház infrastruktúráját. Az úttörősséggel járó néhány hiányosságot leszámítva a film meglehetősen sikerre tesz szert, és Janovics, a nemzetközi sikeren felbuzdulva komolyan belevág a filmkészítésbe. Több filmgyárat alapít, ezek közül megemlítendő a Janovics-stúdió, a Proja Filmgyár (a Janovics-stúdió és a budapesti Projectograph egyesüléséből), illetve a Corvin Filmgyár, Transsylvania.

Az első világháború alatt a filmgyártás igencsak fellendül, Kolozsvárt a sajtó az erdélyi Hollywoodként emlegeti.

Janovics vezetése alatt kezdődött el Korda Sándor pályája is, azé a rendezőé, aki a filmtörténetbe Sir Alexander Korda néven vonult be, és aki az angol mozi kezdeményezője volt. A ma Michael Curtiz néven ismert Kertész Mihály, a *Casablanca* neves rendezőjének karrierje ugyancsak Kolozsváron indult.

1913 és 1920 között Janovics mindössze 64 filmet hoz létre, ezek közül harminchármat jegyez rendezőként. Filmgyártói munkássága abbamarad az első világháború után. A kolozsvári filmgyártás eme aktív periódusának végét jelzi az is, hogy az 1920-as évektől egyre több amerikai film kerül bemutatásra. A korlátozottabb erőforrásokból gazdálkodó helyi gyártást elnyeli a külföldi filmek tömege.

Janovics a helyi filmipar fejlesztéséhez nemcsak gyártóként járul hozzá, hanem több kolozsvári mozi igazgatásával is (Egyetem-mozgó, Uránia, Nyári Szinkör, stb.). Az Egyetem-mozgó mindezek közül a legkisebb, de Janovics pályája szempontjából mégis fontos szerepet tölt be: 1915. március 20-án itt mutatják be a Janovics-stúdió által gyártott *A tolong* című filmet, Michael Curtiz rendezésében.

A tüzelőanyag (vagyis szén) megtakarítása érdekében 1917 februárjában a minisztérium elrendeli a színházak, mozik és lokálok bezárását. A rendelet Budapesten kötelező érvényű, vidéken viszont a polgármesterek szabad kezet kapnak, és az adott város készletét figyelembe véve dönthetnek. Kolozsvár polgármestere, Dr. Haller Gusztáv úgy dönt, hogy kizárólag a mozikat záratja be, ezek közé tartozik az Egyetem-mozgó is. Az Ellenzék 1917. március 2-i cikke elmondja, hogy Kolozsváron az elektromos áramot a víz generálja, fűtéshez pedig többnyire fát használnak, így nem lehet szén megtakarítani a mozik bezárásával. Mindazonáltal az intézkedés megfosztotta a közönséget kedvenc szórakozásától, folytatja a szerző: *„A nagy izgalmban fáradt közönségnek pihenő és olcsó szórakozó helye a mozi. Akármit mondjon is valaki, erre ép olyan szükség van, mint az eledelre. Hiszen a lélek is pihenőre vágyik. A nagy harcok híreinek, a háború kétséges fordulatainak mindig hatása alatt állunk és bizony olykor jól esik pár órára feledni.”* Kéthetes szünet után, március harmadikán újranyitnak a kolozsvári mozik.

Az első világháború ideje alatt a moziban minden héten új filmet vetítenek; később, 1920 után három-négynaponta váltják a filmeket. A kínálatban szerepelnek társadalmi drámák, szerelmi történetek, irodalmi adaptációk és burleszk-jelenetek is. A kolozsvári közönségnek alkalma nyílik arra, hogy korabeli világhírű sztárokat lásson a mozivásznon.

A KÉT VILÁGHÁBORÚ KÖZÖTTI IDŐSZAK

1930

1930-ban az akkor Select név alatt működő mozi műsorába bekerül az UFA (Universum Film AG) híradója; ezekben a film előtt vetített adásokban különféle aktuális híreket közvetítettek a világból. A két világháború közötti időszakban román filmstúdiók által gyártott híradók is bemutatásra kerülnek. Más mozikkal ellentétben az ARTÁban a vetítések előtt kulturális műsorra is sor kerül a vetítövászón előtti kis színpadon, pl. tánc, balett, koncertek.

Továbbá nemcsak híradókat vetítenek a filmek előtt, hanem a hangosfilm népszerűsítése érdekében rövid zenei felvételeket is. Kolozsváron az első hangosfilmet 1930. január 20-án mutatják be; a *Noé bárkája* című film bemutatóját Michael Curtiz rendezésében a Bánffy-kastély udvarán berendezett Corso moziban tartják.

A Select mozi műsorán először 1930. április 3-án jelenik meg hirdetés hangosfilmről: *Az éneklő bolond* című film Al Jolson énekes főszereplésével. A bemutatót ária előzi meg a *La Gioconda* című operából, amelyet az olasz tenor, Beniamino Gigli ad elő, és a „világ legjobb jazz-zenekara, Abbe Lymann vezetésével”, ahogy azt az Ellenzék újság is megírja.

Ebben az időszakban jegyzik fel, hogy a terem végében néhány előkelőbb széksor található, ezek között nagyobb a hely, a széksorokat a terem többi részétől pedig fából készült fal választja el.

A második világháború alatt egy ideig bezár a mozi. Kubina Richárd – a 40-es években a moziban dolgozó gondnok fia – úgy emlékszik, hogy 1944-ben, amikor az orosz hadsereg megérkezik Kolozsvárra, a mozit szánt szándékkal felgyújtják, utána egy ideig nem működik.

1944

Select-mozgó az 1930-as években [Fotó: Kubina Richárd archívuma]

Kubina Sándor, a mozi gondnoka
az 1940-es években
[Fotó: Kubina Richárd archívuma]

Burg József mozigépész, 1933
[Fotó: Burg József archívuma]

Újságcikkek az 1920-as évekből

Select mozi, 1931 [Fotó: Burg József archívuma]

A SZOCIALIZMUS IDŐSZAKA

1948

A kommunista rezsim bevezetésével sorra nyílnak a mozik az egyetemi városokban: Timpuri noi, Progresul, Muncitoresc, Tineretului, Republica, Victoria.

1948-ban minden mozit államosítanak, ezt követően többnyire „progresszista szellemiségű” szovjet vagy francia filmek kerülnek bemutatásra, amelyek a szocializmus problémáit tárgyalják. A Select moziban a szóban forgó nyáron trilógiát vetítenek le Maxim Gorkij életéről, majd az 50-es években a mozit át is nevezik Maxim Gorkijra, hasonlóképpen, ahogy az utcát is, amelyen az épület áll.

Az állami mozivállalat átveszi az ország összes mozijának igazgatását, és többnyire a propagandafilmek népszerűsítésével foglalatoskodik. Rövid időn belül megjelennek a propaganda céllal készített filmek a moziműsorokban, mint például egy filmsorozat a Szovjetunió tagállamairól, *A kultúra, művészet, tudomány és technológia szocialista fejlődésének legjobb példái* címmel (*Cele mai frumoase exemple de evoluția socială a Culturii, a Artei, a Științei și a Tehnologiei*).

Az előírt nézők számát „kulturális szerződés” által biztosítják, ahogy az a Kolozsvári Állami Tartományi Mozivállalat hírleveléből is kiolvasható: „Minden mozi köteles kulturális szerződést kötni a működési területéhez tartozó minden vállalkozással és intézménnyel, ezáltal biztosítva a gyártásban résztvevő emberek számára munkahelyükön a jegyterjesztést, másfelől a mozi állandó közönséget biztosít magának a munka területén dolgozó emberekből.” A „munka embereinek” mozgósítása érdekében kritikaversenyt rendeznek: „a filmek kapcsán a munka embereinek lehetősége nyílik papírra vetni az adott film fő gondolatait, így jobban megértve a film nevelői szerepét.”

1957

Ugyanebben a hírlevélben Maxim Gorkijt „a jó gazdálkodás és személyes kezdeményezés” példaként említik. 1957-ben a moziban átrendezések és újítások veszik kezdetüket, neon címtáblák kerülnek kihelyezésre, illetve a főgépészt mint követendő példát említik.

A 60-as évek elején újabb névváltoztatás következik, Maxim Gorkijról Tineretului-ra (Ifjúsági Mozi) keresztelik a mozit. A mozi profilja reflektál az új névre: a filmvetítések – a matinét beleszámítva – a fiatalok számára és a fiatalokról szólnak. Ebben az időszakban vezetik be a cinemascope-ot, vagyis a szélesvásznú vetítéseket.

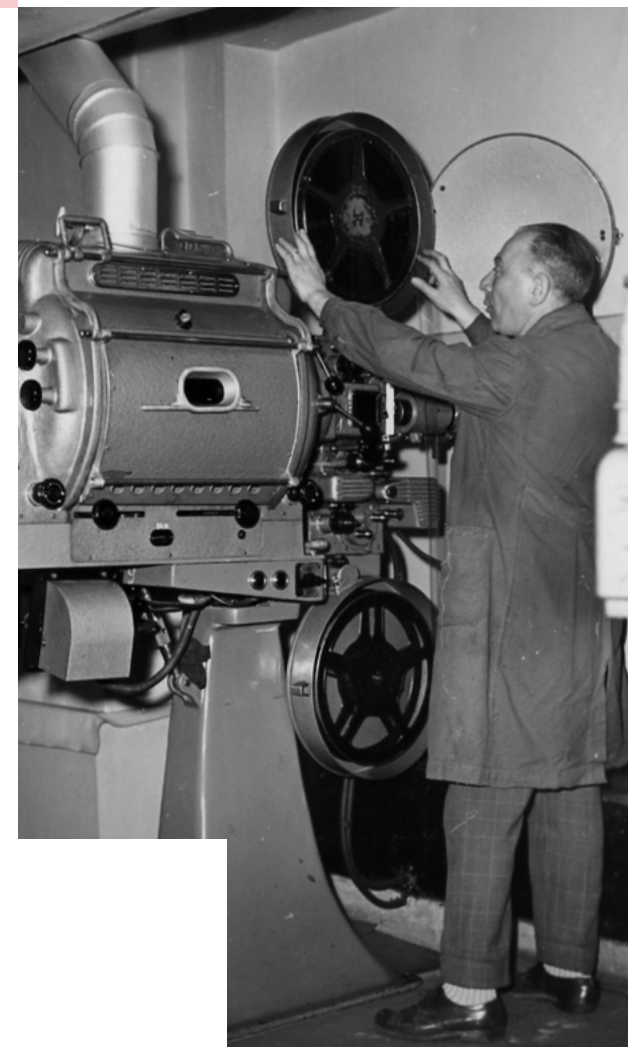
1969

1969-ben a Tineretului-ból Cinema ARTA (Művész Mozi) lesz. A mozi profilja megmarad, tematikus események kerülnek megszervezésre, például *A dokumentumfilmek gálája* vagy a *Francia filmhét*, bemutatóknak és gálavetítéseknek ad otthont a mozi, ezeken részt vesznek az alkotók is, főként a romániaiak.

A szocializmus ideje alatt minden nap működik a mozi, reggel 9-10-től egészen este 10 óráig. Egész héten egyetlen filmet vetítenek, a műsort hétfőnként cserélik. A hatékonyság nem feltétel – a film a teremben ülő közönség létszámától függetlenül levetítésre kerül. Ha a közönség igényli, a filmet a későbbi órákban is levetítik, akár éjszaka, esetleg még egy hétig műsoron tartják; ám ezek kivételes alkalmak.

*Cinema Tineretului (Ifjúsági Mozi) az 1960-as években
[Fotó: Burg József archívuma]*

*Burg József mozigépész, 1933
[Fotó: Burg József archívuma]*

A RENDSZERVÁLTÁST KÖVETŐ ÉVEK (1989–2012)

A matiné és ebédidei vetítésekkor a terem szellősebb. A matinévetítések a gyerekeknek és az ifjaknak szólnak. Az óvodás korú gyerekek számára rajzfilmeket adnak, a gimnáziumi korú gyerekeknek történelmi filmeket vagy érettségi tételként feladott regények adaptációit. A jegy árából – ami 1.5 és 2.5 lej között mozgott – egy kenyeret, két fagyaltot vagy egy limonádét lehetett vásárolni.

Ha minden jegy el is kel, az érdeklődők számára azért még van megoldás: „a jegyüzérek” rendszerint nagy számban vásárolják fel a jegyeket, majd azokat érték felett helyezik vissza forgalomba, a potenciális ügyfeleket pedig egyenesen a mozi bejáratánál környékezik meg. A mozi szomszédságában lakó gyerekek – nagy örömeikre és a személyzet jóakaratából – ingyen bemehetnek a vetítésekre.

1990

1990 után Romániában már-már szimptomatikussá válik az, ahogy bezárnak a mozik. A színház és mozi kárára ezekben az években nyeri a legtöbb nézőjét a tévé, ehhez pedig hozzájárulnak a videotékák is: az emberek videolejátszót és filmkazettákat bérelnek, és privát vetítéseket szerveznek. A mozik eltűnéséhez számos ok vezet, mindenesetre az eredmény az, hogy a 90-es évek elején létező mindössze 450 moziból ma körülbelül 30 működik.

A 90-es években az ARTA műsorában megtartja mind a tematikus heteket, mind pedig a diákvetítéseket – élen az iskolai tananyagban is fellelhető irodalmi művek adaptációival. Ráadásul elsősorban nyugati filmek kerülnek bemutatásra, és megjelennek más típusú események is: filmfesztiválok, illetve non-profit és szakmai szervezetek vagy külföldi kulturális intézetek eseményei.

1996

1996-ban renoválják és modernizálják a mozit: kicserélik a székeket és új vetítógépet szerelnek be. Megőrzik az eredeti teremdíszeket és a mozi hangulatát.

2000

A 2000-es évektől kezdve, amikor a mozi belép az Europa Cinemas hálózatba, profilját az európai és hazai, illetve a független filmek vetítésére szakosodott mozik mintája szerint körvonalazza. A művészfilm emblemikus szerepet tölt be az ARTÁban vetített filmek sorában.

2010

2010-ben a mozi épületét visszakapják az építető Sebestyén Dávid leszármazottai, akik a város eme fontos kulturális terének megőrzése mellett döntenek.

2012

A mozi 2012-ig a RADEF–România Film állami mozihálózaton belül működik. Ebben az évben lemondanak az ARTA működtetéséről és bezárnak, ahogyan az ország sok más, a RADEF által üzemeltetett moziját.

ARTA Mozi felújítás előtt, 2012 [Fotó: Dacian Groza]

Universității utca, 2012 [Fotó: Monica Sebestyén]

AZ ARTA MOZI ÚJRAÉLESZTÉSE

2012–16

2012-től az ARTA Mozi független tér lesz. Ugyanebben az évben Sebestyén Monica megalapítja az ARTA in dialog (ARTA dialógusban) egyesületet, és az Urbaniada támogatásával 2016-ban elkezdődik az ARTA felújításának és újraélesztésének folyamata. Ez a folyamat az épület rehabilitációjában és a műsor meghatározásában áll. A történelmi és szociológiai tanulmányokból, de különösen a helyi közösség történeteiből kiindulva, a mozi jelenlegi identitását mindkét átalakulás – a tér és a moziműsor – együttes kigondolása körvonalazza.

Az építészeti projekt célja az értékes, régi elemek megőrzése és ötvözése új, kortárs elemekkel. Ezáltal megmaradnak és kiemelt szerepet kapnak a mozi olyan meghatározó és jellegzetes részletei, mint például az előcsarnokban található eredeti padlócsempe, illetve a teremdiszkek, amelyek 1913-ból származnak. Jelenleg az előcsarnok úgy a kávézó, mint a találkozások helyét szolgálja.

Ezzel párhuzamosan, a mozi szakaszonként történő újraélesztése számos konkrét eseménnyel kezdődik: kiállítás a hirdetőablára tervezett plakátokból, filmvetítések a mozi épületének homlokzatára, majd a rehabilitációs munkálatok előrehaladtával audiovizuális performanszok, koncertek, műhelyek, viták és filmvetítések kerülnek megszervezésre az előcsarnokban és a teremben. A mozi műsorában is visszaköszön a régi és új ötvöztetésének alapgondolata, a klasszikus és a kortárs filmek kombinációja révén.

A kevésbé aktív években az egyesület olyan releváns kolozsvári eseményeknek ad otthont, mint a TIFF, Magyar Filmnapok, Filmtettfeszt stb.

Az ARTA Mozi felújítása, 2016
[Fotó: Monica Sebestyén]

ARTA Mozi, 2018 [Fotó: Bethlendi Tamás]

Az ARTA Mozi terme, 2019 [Fotó: Vlad Cupşa]

2019

2019-ben az ARTA köré egy lelkes csapat szerveződik és a digitális vetítőrendszer beszerzésével a mozi állandó vetítési programot indít, különös tekintettel a művészfilmek, dokumentumfilmek, független és román produkciónak. Egy filmet vetítenek esténként, csütörtöktől vasárnapig, illetve más típusú eseményeket is szerveznek (kiállítás, koncert, kerekasztal-beszélgetés stb.). Az ARTA Mozi csatlakozik a Trans Europe Halles európai kulturális terek hálózatához.

2020

A 2020-ban kialakult világjárvány kontextusában a mozi online folytatja aktivitását, az *ARTA-Acasă* program, illetve további projektek fejlesztése, köztük a *CineKids – filmoktatás gyerekeknek* platformja révén.

Az elmúlt évek történései és a mozi körül folytatott párbeszéd az újraélesztési folyamat fontos részét képezik, amely által az ARTA Mozi, mint kulturális központ, továbbra is a filmszínház elkötelezett miliője.

Az ARTA Mozi előcsarnoka, 2019 [Fotó: Vlad Cupşa]

EMLÉKEK AZ ARTA MOZIRÓL

BREAZU DORIN
MOZIGÉPÉSZ
1960-2010 KÖZÖTT

Azt mondják, hogy aki egyszer megérzi az aceton illatát, az szerelembe esik, és úgy is marad. És így is történt. Ezt mondta nekem a gépészvezető, az öreg Burg, nyugodjék békében. És szerettem, amit csináltam. Mindenekelőtt szerettem emberekkel dolgozni. Itt ismertem meg a feleségemet. Az első. Itt is temettem el. Aztán ugyancsak a moziban házasodtam újra.

KUBINA RICHÁRD
A NEGYVENES ÉVEKBEN
A MOZIBAN DOLGOZÓ GONDNOK FIA

Az elit mozija volt, hiszen a központban volt, mellette az egyetemmel. Másképp léptél be akkoriban oda, mint manapság. Volt egy előtér, balra a jegypénztár, és jobb felől is be lehetett menni. Volt a bejárat után egy kisebb előtér, talán mikor legutóbb voltam, ugyanígy volt... Balra a büfé volt, talán ruhatár is. Jobbra volt a második ajtó, ott ellenőrizték a jegyeket, onnan jobbra az iroda. Az volt édesapám irodája. Az volt a szokás, hogy a vetítések előtt a város jelentősebb emberei, írók meg színészek bementek oda veled beszélgetni.

OANA CRISTEA-GRIGORESCU

KULTURÁLIS ÚJSÁGÍRÓ

Ez a mozi a 90-es évek előtt művészmozi volt. Itt láttam például Daneliuc „Vizsga” című filmjét, itt láttam olyan filmeket, amelyeket máshol nem vetítettek, és az emberek megtanulták, hogy ez egy sajátos mozi. Ugyanakkor nagyon jó helyen van, az egyetem, a filharmónia mellett, az Arizona mellett, ami az írók kocsmája volt, mára az is bezárt. Tehát a mozi a kultúra szempontjából kényes ponton helyezkedett el, ott volt a kolozsvári bohémélet, ahova ha kimentél, mindenkivel találkozhattál, akivel találkozni szerettél volna.

[Fotók: Burg József archívuma]

Járulj hozzá te is az ARTA történetéhez! Kíváncsian várjuk a mozi bármely időszakához kapcsolódó emlékeiteket fényképek, felvételek, szövegek vagy illusztrációk formájában a **contact@cinema-arta.ro** e-mailcímrre.

BIBLIOGRÁFIA

MŰVEK ÉS SZAKCIKKEK

A legendás vagyon utolsó maradványainak dokumentumai
Filmspirál, VIII. évfolyam, 30. szám, 2002.
<http://epa.oszk.hu/00300/00336/00014/legendas.htm>

ASZTALOS Lajos
Egyetem mozgó-színház, avagy Művész mozi és környéke
Szabadság, 2012. február 28.

BALOGH Gyöngyi; **ZÁGONI** Bálint (szerk.)
A kolozsvári némafilmgyártás képes története 1913-tól 1920-ig
Kolozsvár, Filmtett Egyesület – Magyar Nemzeti Filmarchívum, 2009.

BÁRON György
Filmtörténet tizennégy részben (I.). Az úttörők
Filmtett [online]
<http://www.filmtett.ro/cikk/525/filmtortenet-az-uttorok>

CĂLIMAN, Călin
Istoria filmului românesc (1897 – 2000)
Bukarest, Fundației Culturale Române Kiadó, 2000.

CORCIOVESCU, Cristina; **RÎPEANU**, Bujor
Cinema... un secol și ceva
Bukarest, Curtea Veche Kiadó, 2002.

DÉRY Attila
Bérházak
In: Épülettípusok a kiegyezés utáni Magyarországon, szerk. Császár László
Budapest, Építésügyi Tájékoztatási Központ Kft., 1995.

HANÁK Péter
A Kert és a Műhely
Budapest, Gondolat Kiadó, 1988.

ILIE, Cornel
Cinematografia în primii ani ai comunismului
Comunismul în România [online]
<http://www.comunismulinromania.ro/index.php/cinematografia-in-primii-ani-ai-comunismului>

JANOVICS Jenő
A Hunyadi téri színház
Kolozsvár, Korunk – Komp-Press, 2001.

JORDÁKY Lajos
Az erdélyi némafilmgyártás története (1903-1930)
Bukarest, Kriterion Kiadó, 1980.

KASSAI Miklós
Gyári fiatalok művelődéséről
Kolozsvár, Korunk folyóirat, XXV/6, 1966.

KÁPOLNÁSI Zsolt
A kolozsvári mozihálózat kiépülése a századfordulón (1896-1918)
Filmtett [online]
<http://www.filmtett.ro/cikk/1719/a-kolozsvari-mozihalozat-kepulese-a-szazadfordulon-1896-1918>

LAMBRICHS, Anne
Vágó József
Budapest, Holnap Kiadó, 2005.

ROMSICS Ignác
Horthy-korszak
In: Magyarország története a XX. században
Budapest, Osiris Kiadó, 2010.

MOLNÁR Izabella
Ansamlul imobiliar de pe Strada Universității 1-3
Kolozsvár, Szakdolgozat, 2014.

MUZZAY Géza
150 éve alapították az Első Magyar Általános Biztosító Társaságot
<https://www.biztositas.hu/Hirek-Informaciok/Biztositasi-szemle/2007-augusztus/Elso-Magyar-Altalanos-Biztosito.html>

SADOUL, George
A filmművészet története
Budapest, Gondolat Kiadó, 1959.

SEIDEL-DREFFKE, Björn
Ein Spiegel der Zeitgeschichte: Die deutsche Wochenschau
Filmportal [online]
<http://www.filmportal.de/thema/ein-spiegel-der-zeitgeschichte-die-deutsche-wochenschau>

TUȚUI, Marian
Istoria filmului românesc în 7000 de cuvinte
<http://documents.tips/documents/istoria-filmului-romanes.html>

VAUPEL, Bettina
Eine kleine Kulturgeschichte des Kinos: Zweimal Sperrsitz, bitte!
<https://www.monumente-online.de/de/ausgaben/2008/2/zweimal-sperrsitz-bitte.php>

WELSER VITÉZ Tibor
Hegyi Lili visszaemlékezései
Filmspirál, VIII. évfolyam, 30. szám, 2002.
<http://epa.oszk.hu/00300/00336/00014/adalekok.htm>

ZAKARIÁS Erzsébet
Janovics, creatorul Hollywood-ului transilvan
Bukarest, Tracus Arte Kiadó, 2014.

PERIODIKÁK

Buletin informativ – Întreprinderea Cinematografică Regională de Stat Cluj, 1-2. szám, 1957

Ellenzék – Politikai, közgazdasági és társadalmi napilap, 1913, 1930, 1940

Făclia – Organ al Comitetului Regional Cluj al P. M. R. și al Sfatului Popular Regional, anii 1964, 1980

Igazság – A Kommunisták Romániai Pártja észak-erdélyi tartományi bizottságának lapja, 1948, 1964

Kolozsvári Tükör, Kolozsvár, 1913, 1915, 1930

Újság – Politikai napilap, 1913

LEVÉLTÁRI FORRÁSOK

Lajos Jordáky hagyatéka
EME Kézirattár, Kolozsvár

A jelen kiadvány szövegének alapjául két kutatás szolgált, a Korzo Egyesület – Zsizsmann Erika, Imecs-Magdó Eszter, Gál Zsófia, illetve Cristine Palaga és Corina Rusu által végzett kutatások, amelyeket utólag Anca Pănoiu és Răzvan Potig dolgozott fel.

Projektvezető – Sebestyén Monica

Szerkesztő – Nagy Csilla

Fordító – Adorjáni Panna

Grafikai tervezés – Kubit Studio és wearebold.ro

Nyomda – GPO Graphics, Kolozsvár

A kiadvány a kolozsvári ARTA Mozi újraélesztési folyamatának a része.

Szervező:

© 2020 Asociația ARTA in dialog

Minden jog fenntartva. A jelen kiadvány egészében vagy részleteiben nem sokszorosítható, másolható, továbbítható vagy tárolható semmilyen információs rendszerben, sem grafikus, elektronikus, mechanikus, fotó, fénymásolat vagy egyéb felvétel útján az ARTA in dialog egyesület előzetes írásos engedélye nélkül.

www.cinema-arta.ro

MEGVALÓSULT A MAGYAR KORMÁNY
TÁMOGATÁSÁVAL

MINISZTERELNÖKSÉG
NEMZETPOLITIKAI ÁLLAMTITKARSÁG

BETHLEN GÁBOR
ALAP

A Román Nemzeti Kulturális Alap / Administrația Fondului Cultural Național fontosnak tartja leszögezni, hogy az általa támogatott projektek nem képviselik szükségszerűen az álláspontjukat, és nem vállalnak felelősséget a projekt tartalmáért, illetve azért, ahogyan a projekt eredményei felhasználásra kerülnek. Ezekért teljes egészében a finanszírozás kezdeményezettje a felelős.